

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Süreyc, *el-Vedâ'î li-manşûsî's-şerâ'î*^c, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1502, vr. 2^b-3^a, 124^a-126^b; Mâtürîdî, *Te'vîlât*, Süleymaniye Ktp., Çorlulu Ali Paşa, nr. 10, vr. 658^a; Cessâs, *el-Fuṣūl fi'l-uṣūl* (nşr. Uceyl Câsim Neşemî), İstanbul 1414/1994, IV, 32; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 216-217, 266; Kâdî Abdülcebbar, *Ṭabaḳâtü'l-Mu'tezile* (Fazlû'l-i'tizâl ve Ṭabaḳâtü'l-Mu'tezile içinde, nşr. Fuâd Seyyid), Tunus 1393/1974, s. 301, 321; Bağdâdî, *el-Farḳ* (Kevserî), s. 158, 160, 216, 221; Abbâdî, *el-Fuḳahâ'ü's-Şâfi'iyye*, s. 62-63; Hatîb, *Târiḫü Bağdâd*, II, 362; IV, 287-290; VII, 269; IX, 219-221; Şîrâzî, *Ṭabaḳâtü'l-fuḳahâ'*, s. 108-109, 110; a.m.f., *Şerḫü'l-Lüma'*, II, 1011-1012; Cüveynî, *el-Kâfiye fi'l-cedel* (nşr. Fekviyye Hüseyin Mahmûd), Kahire 1399/1979, s. 203, 316, 321, 552; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, II, 178; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XIII, 182-183; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfî, *et-Tedvîn fi aḥbâri Kazvîn* (nşr. Azizullah el-Utâridî), Beyrut 1408/1987, I, 203; II, 209; a.m.f., *el-'Aziz şerḫü'l-Ve-ciz* (nşr. Ali Muhammed Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmecvûd), Beyrut 1417/1997, IX, 110-116; İbnü's-Salâh, *Ṭabaḳâtü'l-fuḳahâ'î's-Şâfi'iyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, I, 86, 109, 155-156, 229, 269, 375, 395, 415, 427, 465, 503; II, 554-555, 589; Nevevî, *Tehzîb*, II, 251-252; İbn Hallikân, *Veḳeât*, I, 49, 66-67; IV, 260; V, 416; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXXIII, 240-245; a.m.f., *Der'ü te'âruzi'l-'akl ve'n-naḳl* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1981, VII, 185; Zehebi, *A'lâmi'ü'n-nübelâ*, XIV, 201-204; a.m.f., *el-'Ulûḡ li'l-'âliyyi'l-gaffâr* (nşr. Ebû Muhammed Esref b. Abdülmaksûd), Riyad 1995, s. 207-208; a.m.f., *el-Erba'ün fi şifâtî Rabbi'l-âlemin* (nşr. Abdülkâdir b. Muhammed Atâ Sûffî), Medine 1414, I, 90-91; İbn Kayyim el-Cevziyye, *I'lâmü'l-muavakkî'in*, III, 263-291; a.m.f., *İcti-mâ'u'l-cüyûşî'l-İslâmiyye* (nşr. Beşîr Muhammed Uyûn), Dimaşk - Beyrut 1414/1993, s. 126-130; Takıyyüddin es-Sübkî, *Fetâvâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-maârif), II, 297-303, 313-314; Safedî, *el-Vâfi*, III, 60-61; VII, 260-261; İsnvî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 20-21; İbn Kesîr, *Ṭabaḳâtü'l-fuḳahâ'î's-Şâfi'iyyin* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim – M. Zeynühhüm M. Azb), Kahire 1413/1993, I, 193-196; Sübkî, *Ṭabaḳât* (Tanâhî), I, 200-202; II, 104, 105, 133, 185, 187, 260, 301, 302; III, 21-39, 79, 202, 272, 445, 456-457, 469, 471; IV, 70-71, 367-368; V, 246, 282; VI, 177; IX, 161, 245-246; Zerkeşî, *el-Bahrü'l-muḥîṭ* (nşr. Abdülkâdir Abdullah el-Ânî), [baskı yeri yok] 1992, I, 7, 140-141; IV, 374, 516; V, 25, 26; VI, 212, 232-233, 428, 537, 585; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, I, 89-91; Süyûtî, *el-Vesâ'il ilâ ma'rifeti'l-evâ'il* (nşr. İbrâhîm el-Adevî – Ali Muhammed Ömer), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Hâncî), s. 108; *Keşfü'z-zunûn*, I, 705, 890; II, 1245, 1257-1258, 1444, 1662, 2005; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 228, 247-248; Şah Velîyyullah ed-Dihlevî, *el-İnşâf*, İstanbul 1983, s. 21, 24; Brockelmann, *GAL*, I, 391; *Suppl.*, I, 647; Abdurrahman Bedevî, *Mü'elleftâ'tü'l-Gazzâlî*, Küveyt 1977, s. 50-52, 207-209; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/3, s. 199; A. Kevin Reinhart, *Before Revelation: The Boundaries of Muslim Moral Thought*, New York 1995, s. 15-17, 189; Christopher Melchert, *The Formation of the Sunni Schools of Law, 9th-10th Centuries C.E.*, Leiden 1997, s. 87-115; J. Schacht, "İbn Suraydj", *El²* (İng.), III, 949-950; E. Chaumont, "al-Suraydjîyya", a.e., IX, 893.

ŞÜKRÜ ÖZEN

İBN SÜREYC, Ubeydullah

(عبيدالله بن سريج)

Ebû Yahyâ Ubeydullâh b. Süreyc
(ö. 98/716 [?])

Mûsikişinas.

Muhtemelen 20 (641) yılında Mekke'de doğdu. Nevfelogulları'nın, Leysoğulları'nın veya Benî Mahzûm'un âzatlısı olduğu rivayet edilmektedir. Babası Türk olup annesi Râika, Muttalib ailesinin âzat ettiği bir câriye idi. İbn Süreyc mûsikiyle ilgilenmeye Hz. Osman döneminde başladı. Mekke'de hânende İbn Miscah'ın, Medine'de hânende ve bestekâr Tuveys, Azzetülmeylâ ve Neşîd el-Fârisî'nin talebesi oldu. Neşîd'den ayrıca Fars mûsikisini öğrendi. Harre Savaşı'na (63/683) katılan ve bu savaşta ölenler için söylediği ağıtlarla dikkati çeken İbn Süreyc bu olaydan sonra tanınmaya başlandı. Bir ara Hz. Ali'nin torunu Sükeyne bint Hüseyin'in himayesine girdi. Zamanla devrin en ünlü mersiyehanı oldu. Öğrencisi Garîz, bu alanda kendisini açacak derecede ün kazanınca hânendeliğe yöneldi. Bu alanda ilk defa efendisinin oğlu Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû'l-Hüseyin'in sünnet düğününde söylediği şarkılarla tanındı ve kısa zamanda bütün Hicaz bölgesinde meşhur oldu.

Devlet adamları ile samimi ilişkiler içinde bulunan İbn Süreyc, özellikle Halife Velîd b. Abdülmelik ve Süleyman b. Abdülmelik'ten yakın ilgi gördü. Şair Cerîr b. Atıyye'nin İbn Süreyc'in eserlerini dinlerken âdeta kendinden geçtiği, bunun sebebi sorulduğunda diğer şarkıların çıkış yerinin akıl, onun eserlerinin ise gönül olduğunu söylediği rivayet edilir. Medine'li hânende Mâlik b. Ebû's-Semh, İbn Süreyc'e iyi bir mûsiki icracısında bulunması gereken özellikleri sormuş ve ondan gerçek sanatkârın akılları doyurup gönülleri doldurması, vezni güzel kullanması, güfteyi gramer kurallarına uygun şekilde okuması, uzun ve kısa nağmelerin hakkını vermesi, âhenge dikkat etmesi, bilhassa kelime ve cümledeki vurguları iyi kavrayarak sâzendelerle uyum sağlaması gerektiği cevabını almıştı. Mâlik bu cevabı hânende Ma'bed b. Vehb'e iletince Ma'bed'in, "Mûsiki hakkında Kur'an'da bir tarif yer alıyorsa ancak bu şekilde olurdu" dediği nakledilmektedir.

Kaynaklarda udu Mekke'de ilk defa Ubeydullah b. Süreyc'in kullandığı belir-

tilir. Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Zübeyr zamanında Kâbe'nin yeniden inşasında çalıştırılmak üzere İran'dan getirilen ustaların ud eşliğinde şarkı söylemeleri Mekkeliler'in çok hoşuna gitmiş, bunun üzerine İbn Süreyc, şarkı okurken bu mûsiki aletini de icraya katabileceğini söyleyerek bu yolda bir deneme yapmış ve başarılı olmuştur. İshak el-Mevsîlî, mûsiki âlimlerinden Hişâm b. Meriye'ye devrin en büyük mûsiki üstadının kim olduğunu sormuş, Hişâm da, "Allah, Dâvûd peygamberden sonra İbn Süreyc'den daha güzel bir ses, mûsikide ondan daha maharetli bir kişi yaratmadı" cevabını vermiştir. Yine Hişâm b. Meriye, Medine'de bir mecliste İbn Cüreyc'in ölüm haberini alan Ma'bed b. Vehb'in o andan itibaren mûsikide insanların en üstününün kendisi olduğunu dile getirdiğini nakleder. İshak el-Mevsîlî'ye göre İbn Süreyc Ma'bed b. Vehb, İbn Muhriz ve Mâlik b. Ebû's-Semh ile birlikte zamanın en ünlü dört ses sanatkârından biridir. Yûnus el-Kâtib de Garîz, İbn Süreyc, İbn Muhriz ve İbn Miscah'ı Arap mûsikisinin dört temel taşı olarak nitelemiştir.

İbn Süreyc, Arap mûsikisinde çok kullandığı sakil ritimlerinin ustası olup talebesi Garîz'in bu ritimdeki üstün başarısı karşısında daha yumuşak olan remel ve hezec ritimlerinde okumayı tercih etmiştir. İshak el-Mevsîlî onun altmış sekiz besitesi olduğunu söyler. İbn Süreyc, eserlerinde güfte olarak kendi şiirlerinin yanı sıra Cerîr b. Atıyye, Ömer b. Ebû Rebîa, Yezîd b. Muâviye, Ahvas, Abdurrahman b. Hassân b. Sâbit, Urve b. Üzeyne ve Ahtal gibi şairlerin şiirlerini kullanmıştır. Besteleri Muhammed b. Âişe gibi sonraki mûsikişinaslar tarafından seslendirilmiştir.

Cüzzam hastalığına yakalanan İbn Süreyc'in ölüm tarihiyle ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Seksen beş yaşlarında Hişâm b. Abdülmelik döneminde (724-743) vefat ettiğini kaydeden bazı kaynakların yanında Süleyman b. Abdülmelik (715-717), Ömer b. Abdülazîz (717-720) veya Yezîd b. Abdülmelik (720-724) devrinde öldüğünü ileri sürenler de vardır. Kabri Mekke yakınında Nahletülyemâniye'deki Desm'dedir. İbn Süreyc'in kızı da babasının bestelerini başarılı bir şekilde okuyan bir hânendeydi. Damadı Saîd b. Mes'ûd el-Hüzelî ise kayınpederinin bestelerini karısından öğrenerek okuduğu için onun kadar başarılı sayılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferid*, Beyrut 1402/1982, VI, 11, 27, 29, 51, 52, 388, 390; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut 1990, I, 231-304; İbn Manzûr, *Muhtârü'l-Eğânî*, [baskı yeri ve tarihi yok], VI, 217-253; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 249-262; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, II, 991; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 79-80; Şevkî Dayf, *eş-Şi'r ve'l-ğünâ fi'l-Medîne ve Mekke li'-aşri Benî Ümeyye*, Kahire 1976, s. 198-200; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 194; Ali Useylî el-Âmilî, *el-Ğünâ fi'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 39-40; Abdülemir Ali Mühennâ, *Ahbabü'l-muğannîn ve'l-muğanniyât*, Beyrut 1990, s. 127-140; Semîr Şeyhânî, *Eşherü'l-muğannîn 'inde'l-'Arab ve nevâdirihim*, Beyrut 1992, s. 55-60; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifîn*, II, 669; C. Brockelmann, "İbn Süreyc", *IA*, V/2, s. 824-825; J. W. Fück, "İbn Suraydj", *EP* (İng.), III, 950; "İbn Süreyc", *DMBİ*, III, 677-680; Fuat Günel, "Garîz", *DİA*, XIII, 382.

FUAT GÜNEL

İBN ŞA'BÂN

(ابن شبان)

Ebü İshâk Muhammed b. el-Kâsım
b. Şa'bân b. Muhammed
b. Re'îa el-Ammârî el-Mısırlı
(ö. 355/966)

Mâlikî fakihî.

Sahâbî Ammâr b. Yâsir'in soyundan olup küpe (kurt) ticareti yaptığı veya Kurt kabilesine mensup olduğu için İbnü'l-Kurtî diye bilinir. Makrîzî doğum tarihini 284 (897) olarak vermekle birlikte (*el-Mukaffe'l-kebir*, VI, 531) seksen yaşını aşmış olarak vefat ettiğine dair bilgiler göz önüne alındığında 270 (883) yılı civarında doğduğu söylenebilir. İshak b. İbrâhim b. Yûnus el-Bağdâdî, Ebû Bekir İbn Sada-ka, İbrâhim b. Ammâr b. Saîd el-Haşşâb, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd Zuğ-be, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, Ebü'l-Alâ Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer el-Vekîl ve Dâvûd b. İbrâhim b. Dâvûd el-Bağdâdî gibi âlimlerden hadis okudu, İmam Mâlik'in ve talebelelerinin fıkhiyla ilgili rivayetleri dinledi. Kendisinden rivayette bulunanlar arasında Ebü'l-Abbas Münîr b. Ahmed b. Hasan, Ahmed b. Abdullah el-Beledî, Ebû Muhammed İbnü'n-Nehhâs, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Veşşâ, Muhammed b. Ahmed b. Hallâs et-Ticânî, İbn Ebû Zeyd, Ebü'l-Kâsım İbnü'd-Debbâğ ve Abdurrahman b. Yahyâ el-Attâr zikredilmektedir.

İbn Şa'bân, yaşadığı dönemde Mısır'da Mâlikî fakihlerinin imâmı ve Mâlikî fikhî-

nî, özellikle de bu alandaki rivayetleri en iyi bilen kişi olarak kabul edilirdi. Fıkıh ve hadiste yetişkin, edebiyat ve tarih başta olmak üzere birçok ilim dalında da ehliyet sahibi bir kimseydi. Bununla birlikte Arapça'da güçlü olmadığı ve hatalı ifadelerinin bulunduğu, eserlerinde İmam Mâlik'le görüştüğü bilinmeyen kimselerden rivayette bulunarak İmam Mâlik'ten mezhepte kabul görmemiş ve sika râvilerce onaylanmamış bazı garip görüşlere yer verdiği belirtilerek tenkit edilmiştir (Kâdî İyâz, II, 293-294; İbn Ferhûn, II, 194). İbn Hazm ise İbn Şa'bân'ın, bazı rivayetlerinde değişiklik ve kitaplarında karışıklığın bulunması bakımından Hanefîler'den Abdülbâkî b. Kânî'a benzediğini söyler. Ancak Zehebî, İbn Hazm'ın onu hangi sebepten dolayı zayıf olarak değerlendirdiğini anlayamadığını ifade etmektedir (*Mizânü'l-İtidâl*, IV, 14).

Kaynaklar İbn Şa'bân'ı sünnete bağlı, ibadete düşkün, hak bildiği yolda cesaretle yürüyen bir kimse olarak tanıtır. Fâtımîler'in Mısır üzerinde tehditlerini arttırdığı bir dönemde yaşayan İbn Şa'bân'ın onlar hakkında ağır sözler söylediği belirtilir. Kâdî İyâz, Fâtımî Halifesi Muiz-Lidî-nillâh'ın Mısır'a girmeden önce İbn Şa'bân'a 100 miskal altınla birlikte bir mektup gönderdiğini, fakat İbn Şa'bân'ın bu mektubu başındaki besmele kısmını kesip ayırdıktan sonra yaktığını ve parayı da geri gönderdiğini kaydeder (*Tertibü'l-medârik*, II, 293-294). Buna karşılık Endülüs Emelî Halifesi II. Hakem'in her yıl İslâm ülkelerindeki ilim adamlarına gönderdiği hediyeler arasında Mısır ulemâsına da birçok hediye ile birlikte 100'er miskal altın gönderdiği, İbn Şa'bân'a ise bunların iki katını yolladığı ve onun da bu hediyeleri kabul ettiği bilinmektedir. Kayrevan hâkimi de İbn Şa'bân'a hediyeler göndermiş, fakat İbn Şa'bân onları geri çevirmiştir. İbn Şa'bân 16 Cemâziyelevvel 355 (10 Mayıs 966) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Karâfe Kabristanı'na defnedildi. Makrîzî ise onun 16 Cemâziyelâ-hir'de öldüğünü belirtir.

Kaynaklar İbn Şa'bân'ın onu aşkın eserinden söz eder. Bunlar arasında *ez-Zâhi's-Şa'bânî* (Fıkıh sahasında telif ettiği en meşhur kitabıdır), *Ahkâmü'l-Kur'an*, *el-Muhtaşar*, *Menâkıbü Mâlik*, *Şüyûhu Mâlik*, *er-Ruvâtü 'an Mâlik* (Zehebî bu eseri gördüğünü söyler, bk. *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 79), *el-Menâsik*, *en-Nevâdir*, *es-Sünen kable'l-vuğû* ve *el-Mevâ'iz* sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, II, 293-294; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IV, 474; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 78-79; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 131-132; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 14; a.mlf., *el-Muğnî*, II, 625; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müz-heb*, II, 194-196; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1983, s. 217; Makrîzî, *el-Mukaffe'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1991, VI, 531-532; Mahlûf, *Şecere-tü'n-nûr*, I, 80; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 140; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 335; H. R. Idris, "Deux juristes kairouanais de l'époque zirîde: Ibn Abî Zaid et Al-Qâbisî (X-XIe siècle)", *Annales de l'institut d'études orientales*, XII, Alger 1954, s. 137.

KEMAL YILDIZ

İBN ŞAHİN

(ابن شاهين)

Ebü Hafs Ömer b. Ahmed
b. Osmân el-Bağdâdî
(ö. 385/996)

Nâsihu'l-hadîs ve mensûhu
adlı eserile tanınan
hadis hâfızı.

Babasının kaydına göre Safer 297'de (Kasım 909) Bağdat'ta doğdu. Bazı kaynaklarda bu tarihin 277 (890) olarak gösterilmesi (İbnü'l-Cezerî, I, 588; Dâvûdî, II, 2), sözü edilen kayıttaki "tis'in" kelimesinin "seb'in" şeklinde okunmasından kaynaklanmış olmalıdır. Aslen Merverrûzlu olup yetişmesinde büyük emeği geçen anne tarafından dedesi Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin'e nisbetle İbn Şâhin diye tanındı. Kendisine hadisi sevdiren dedesiyle bir muhaddis olan babası sayesinde küçük yaşta hadis meclislerine katıldı. Kendi ifadesine göre 308'de (920) hadis yazmaya başladı. Bu sıralarda Ebü'l-Kâsım el-Begavî, İbn Ebû Dâvûd ve İbn Sâid el-Hâşimî'den hadis dinledi. Otuz yaşında iken hadis öğrenimi için Basra, Mısır, Dimâşk, Remle, Asker, Humus, Rakka, Vâsıt, Ahvaz, Übüle ve Trablus'a seyahatler yaptı. İbnü'l-Bâğandî, İbn Ziyâd en-Nisâbü'rî, İbn Mücâhid, İbn Mahled el-Attâr, İbn Şenebûz, İbn Dürüstevyeh, İbn Ukde, İbnü'l-Bühîlî, Ahmed b. Süleyman b. Zebbân, İbn Ebû Sâbit diye bilinen Ebü İshak İbrâhim b. Muhammed ve Ebü'l-Leys Nasr b. Kâsım el-Ferâidî gibi hocalardan ders aldı. Kendisinden oğlu Ubeydullah ile Ebû Bekir Muhammed b. İsmâil el-Verrâk, Mâlinî, Berkânî, Ebû Muhammed Hasan b. Ali el-Cevherî, ha-